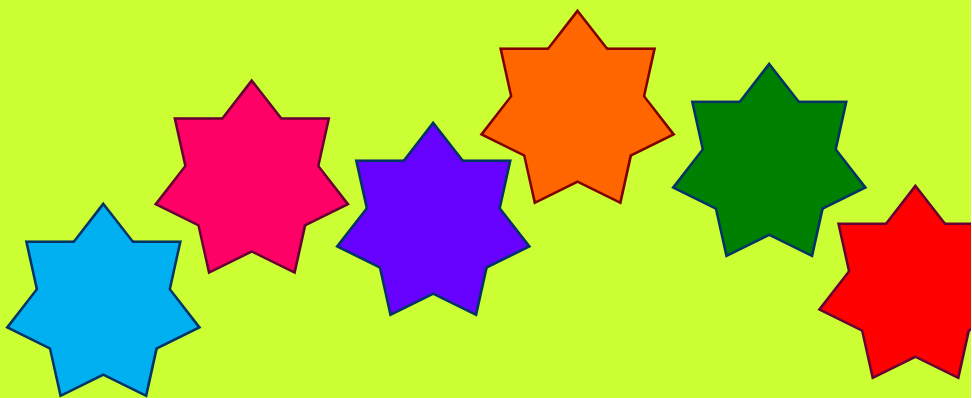

การพัฒนาผู้เรียนให้คิดเป็น

รองศาสตราจารย์ ดร.วิชัย วงษ์ใหญ่
รองศาสตราจารย์ ดร.มารุต พัฒนาผล
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

การพัฒนาผู้เรียนให้คิดเป็น

รองศาสตราจารย์ ดร.วิชัย วงษ์ใหญ่
รองศาสตราจารย์ ดร.มารุต พัฒนาผล
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

การพัฒนาผู้เรียนให้คิดเป็น

รองศาสตราจารย์ ดร.วิชัย วงษ์ใหญ่

รองศาสตราจารย์ ดร.มารุต พัฒนาผล

พิมพ์เผยแพร่ออนไลน์ กันยายน 2562

แหล่งเผยแพร่ ศูนย์ผู้นำนวัตกรรมหลักสูตรและการเรียนรู้

www.curriculumandlearning.com

พิมพ์ที่ ศูนย์ผู้นำนวัตกรรมหลักสูตรและการเรียนรู้, กรุงเทพมหานคร

หนังสือเล่มนี้ไม่มีลิขสิทธิ์ จัดพิมพ์เพื่อส่งเสริมสังคมแห่งการเรียนรู้และการแบ่งปัน

คำนำ

หนังสือ “การพัฒนาผู้เรียนให้คิดเป็น” เล่มนี้ เขียนขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอองค์ประกอบของคนคิดเป็น 4 ด้าน และแนวทางการพัฒนาผู้เรียนให้คิดเป็น เพื่อให้ผู้สอนสอดแทรก การพัฒนาการคิดเป็นของผู้เรียนในการจัดการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง

หวังเป็นอย่างยิ่งว่าหนังสือเล่มนี้จะเป็นประโยชน์ ต่อผู้ที่เกี่ยวข้องได้มากพอสมควร

รองศาสตราจารย์ ดร.วิชัย วงษ์ใหญ่

รองศาสตราจารย์ ดร.มารุต พัฒนาผล

สารบัญ

1. บทนำ	1
2. ความหมายของการคิดเป็น	1
3. ผู้สอนคือตัวแบบของการคิดเป็น	2
4. วิธีการพัฒนาผู้เรียนให้คิดเป็น	5
5. บทสรุป	8
บรรณานุกรม	9

การพัฒนาผู้เรียนให้คิดเป็น

1. บทนำ

การคิดเป็นทักษะสำคัญของมนุษย์ทุกคน ซึ่งมีพัฒนาการมาตั้งแต่แรกเกิด และเมื่อเข้าสู่วัยเรียน ผู้เรียนจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาทักษะการคิดให้มีความเข้มแข็งมากขึ้น ผ่านกระบวนการจัดการเรียนรู้ของผู้สอน ซึ่งจะทำให้ผู้เรียนมีทักษะการคิดขั้นสูง (Higher – order thinking) และมีคุณลักษณะการคิดเป็น คือ 1) มีเป้าหมายในการคิด 2) ใช้หลักฐานข้อมูลในการคิด 3) ใช้เหตุผลในการคิด และ 4) คิดทางบวกคิดสร้างสรรค์ และนำความคิดของตนเองไปปฏิบัติให้เกิดประโยชน์กับสังคมส่วนรวมต่อไป

2. ความหมายของการคิดเป็น

การคิด (Thinking) เป็นพฤติกรรมทางสมองที่มีต่อข้อมูลที่ได้รับเข้ามาทางช่องทางการรับรู้ ไม่ว่าจะเป็น การฟัง การดู การอ่าน จนเกิดการเรียนรู้จากข้อมูลเหล่านั้น

การคิดเป็น คือ ความสามารถในการคิด 4 องค์ประกอบ
ได้แก่

1. มีเป้าหมายในการคิด
2. ใช้หลักฐานข้อมูลในการคิด
3. ใช้เหตุผลในการคิด
4. คิดทางบวกคิดสร้างสรรค์

ผู้เรียนที่คิดเป็น จะสามารถแปลงความคิดของตนเองไปปฏิบัติ
ให้เกิดประโยชน์กับสังคมส่วนรวมต่อไป

3. ผู้สอนคือตัวแบบของการคิดเป็น

ถึงแม้ว่าการคิดจะมีพัฒนาการโดยธรรมชาติของผู้เรียน
แต่ผู้สอนยังคงมีภารกิจในการพัฒนาผู้เรียนให้มีทักษะการคิดเป็น
อย่างต่อเนื่อง ผ่านการจัดการเรียนรู้และการสร้างสิ่งแวดล้อม
ที่ส่งเสริมทักษะการคิดเป็นของผู้เรียน

การเป็นตัวแบบที่ดี (Role model) ในการคิดเป็นของผู้สอน นับว่าเป็นสิ่งแวดล้อมที่กระตุ้นและส่งเสริมให้ผู้เรียนคิดเป็น ผู้เรียนมีกระบวนการคิดขั้นสูงที่มีประสิทธิภาพ

บทบาทและหน้าที่สำคัญประการหนึ่งของผู้สอนในการส่งเสริมให้ผู้เรียนคิดเป็น คือ การเป็นตัวแบบที่ดีของการใช้ความคิด หรือกระบวนการคิด ที่ทำให้ผู้เรียนเกิดการตระหนักรู้ว่าการคิด เป็นสิ่งสำคัญสำหรับการเรียนรู้และเติบโตต่อไปในอนาคต

ผู้สอนสามารถเป็นตัวแบบที่ดีในการคิดให้กับผู้เรียน ได้ดังต่อไปนี้

1. แสดงความคิดเห็นของตนเองอย่างมีเหตุผลเกี่ยวกับ เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในสังคมซึ่งเป็นเหตุการณ์ที่อยู่ในความสนใจ ของผู้เรียน อาจจะเป็นเหตุการณ์ทางด้านดี เหตุการณ์ที่สร้างสรรค์ หรือ อาจจะเป็นเหตุการณ์ที่ไม่ดีไม่ถูกต้อง

2. อธิบายให้เหตุผลประกอบการคิดหรือเหตุผลของ การตัดสินใจในเรื่องต่างๆ โดยมุ่งให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจว่าการคิด และการตัดสินใจนั้นจะต้องมีเหตุผลที่สมเหตุสมผลเสมอ การที่ผู้สอน

อธิบายให้เหตุผลประกอบการคิดดังกล่าว ยังช่วยทำให้ผู้เรียนมีความเข้าใจเกี่ยวกับ**วิถีทางของการคิด (way of thinking)** ที่จะนำไปสู่การตัดสินใจอย่างถูกต้อง

3. แสดงให้ผู้เรียนเห็นว่าผู้สอนเป็นคนที่ช่างสังเกต เพราะการสังเกตเป็นรากที่มาของการคิดในเรื่องต่างๆ การสังเกตดังกล่าวนี้อาจจะเป็นการสังเกตสิ่งแวดล้อมรอบตัวของทั้งผู้สอนและผู้เรียน เช่น การสังเกตพฤติกรรมการประหยัดทรัพยากร ในโรงเรียนของผู้เรียน เป็นต้น

4. แสดงออกซึ่งการคิดทางบวก การคิดวิเคราะห์ และการคิดสร้างสรรค์ เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้และซึมซับ ว่าการคิดที่ก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งต่อตนเองและส่วนรวมนั้น ควรจะมีวิธีการอย่างไร ถ้าผู้สอนแสดงออกซึ่งการคิดดังกล่าวอย่างต่อเนื่อง จะทำให้ผู้เรียนคิดทางบวก คิดวิเคราะห์ และคิดสร้างสรรค์ เช่นเดียวกับผู้สอน

การปฏิบัติตนเป็นต้นแบบที่ดีทางความคิดของผู้สอนให้ยึดหลักว่า **“เมื่อผู้สอนคิดผู้เรียนก็คิด”**

4. วิธีการพัฒนาผู้เรียนให้คิดเป็น

การพัฒนาผู้เรียนให้คิดเป็น สามารถทำได้ในทุกๆ โอกาส ในทุกๆ กิจกรรมของการเรียนรู้ ไม่ว่าจะในชั้นเรียนหรือนอกชั้นเรียน ซึ่งมีแนวทางดังนี้

1. กระตุ้นให้ผู้เรียนเป็นคนช่างสังเกตสิ่งแวดล้อมรอบตัว รวมทั้งเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในชุมชนหรือในสังคม เพราะการสังเกตเป็นจุดเริ่มต้นที่ง่ายที่สุดของการคิด คนที่ไม่สังเกตจะไม่มีทางเกิดความคิดได้เลย เพราะไม่มีข้อมูลที่จะใช้ในการคิด

2. เปิดโอกาสให้ผู้เรียนสืบเสาะแสวงหาความรู้ด้วยตนเองผ่านวิธีการต่างๆ เช่น การอ่านหนังสือ การฟังข่าวสารจากสื่อและแหล่งการเรียนรู้ แล้วนำมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเพื่อนและผู้สอน

3. ใช้พลังคำถามกับผู้เรียนว่าผู้เรียนมีความคิดอย่างไรกับเรื่องใดเรื่องหนึ่ง หรือสิ่งที่ผู้เรียนกำลังเรียนรู้ มุ่งเน้นการใช้คำถามระดับการคิดวิเคราะห์ การประเมินค่า และการคิดสร้างสรรค์ การใช้คำถามที่ดีจะช่วยกระตุ้นการคิดของผู้เรียนได้มาก ซึ่งผู้สอน

ควรใช้คำถามอย่างต่อเนื่อง สอดแทรกไปกับกิจกรรมการเรียนรู้ต่างๆ หลักการใช้คำถามกระตุ้นการคิด คือ ใช้คำถามปลายเปิดถามทีละคำถาม และอดทนรอคอยคำตอบของผู้เรียน

4. ให้ผู้เรียนอธิบายเหตุผลที่อยู่เบื้องหลังความคิดของตนเอง จะทำให้ผู้เรียนไตร่ตรองความคิดของตนเอง (self - reflection) ช่วยทำให้มีเหตุผลในการคิดมากขึ้น

5. ชื่นชมและให้กำลังใจแก่ผู้เรียนที่มีความมุ่งมั่นพยายามในการใช้ความคิด โดยไม่ต้องคำนึงว่าความคิดของผู้เรียนจะถูกต่องหรือไม่ เพราะไม่ใช่ประเด็นหลักของการกระตุ้นให้ผู้เรียนคิดเป็น แต่ให้เน้นความมีเหตุมีผลของความคิดนั้นๆ

6. ไม่ตัดสินความคิดของผู้เรียน ว่าความคิดใดดี ความคิดใดไม่ดี ความคิดใดมีประโยชน์ ความคิดใดไม่มีประโยชน์ โดยใช้มุมมองในเหตุผลของผู้สอนเพียงฝ่ายเดียว แต่ควรให้ผู้เรียนอธิบายสนับสนุนความคิดของตนเองเสียก่อน

หากความคิดของผู้เรียนไม่ถูกต้องหรือไม่มีเหตุผล ผู้สอนจะต้องใช้เทคนิคการโค้ชให้ผู้เรียนปรับเปลี่ยนความคิดของตนเองบนพื้นฐานของความเข้าใจที่แท้จริง

7. ชี้แนะแนวทางการคิดที่มีเหตุผลการคิดที่เป็นระบบ การคิดทางบวกการคิดวิเคราะห์และการคิดสร้างสรรค์ให้กับผู้เรียน ที่ยังขาดทักษะการคิด และยังไม่สามารถพัฒนาทักษะการคิดได้ด้วยตนเอง

โดยที่การชี้แนะดังกล่าวจะต้องใช้วิธีการที่นุ่มนวล และเหมาะสมกับธรรมชาติของผู้เรียนแต่ละคน และต้องไม่ทำลาย ความเชื่อมั่นในตนเองของผู้เรียน ด้วยการใช้อำนาจหรือกิริยาท่าทาง ที่แสดงออกถึงการไม่ยอมรับความคิด หรือการไม่เคารพความคิด ของผู้เรียน

8. เปิดโอกาสให้ผู้เรียนใช้ศักยภาพทางการคิดของตนเองให้ได้มากที่สุด โดยให้ถือหลักว่า “คิดไม่ออกก็ไม่เป็นไร แต่ขอให้พยายามคิด ไม่เกียจคร้านที่จะต้องคิดในเรื่องที่ยากและซับซ้อน”

ผู้สอนไม่นำความคิดของตนเองเข้าไปในพื้นที่ ความคิดของผู้เรียนมากเกินไป จนทำให้ผู้เรียนยึดติดอยู่กับความคิด ของผู้สอน แล้วไม่พึ่งพาความคิดของตนเองอีกต่อไป

9. ส่งเสริมและสนับสนุนให้ความคิดของผู้เรียน เป็นความจริง ด้วยการให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติตามความคิด ของตนเอง ผู้สอนควรลดการมอบหมายภาระงานต่างๆ ในลักษณะ

ที่เป็นการให้ผู้เรียนทำตามความคิดของผู้สอน แต่จะต้องปรับเปลี่ยนมาเป็นการเป็นผู้เอื้ออำนวยความสะดวกให้ผู้เรียนทำความคิดให้เป็นความจริง

วิธีการกระตุ้นให้ผู้เรียนคิดดังที่กล่าวมา ผู้สอนสามารถนำไปปรับใช้ในสถานการณ์ต่างๆ ให้เหมาะสมกับบริบทของการจัดการเรียนรู้ ยิ่งทำได้อย่างต่อเนื่อง ยิ่งเกิดผลดีต่ออนาคตของผู้เรียน

5. บทสรุป

“การคิดเป็น” เป็นทักษะความสามารถที่จำเป็นสำหรับผู้เรียนทุกคน ผู้เรียนที่คิดเป็นจะมีเป้าหมายในการคิด คิดอยู่บนหลักฐานข้อมูล ใช้เหตุผลในการคิด และคิดทางบวกสร้างสรรค์ ซึ่งผู้สอนมีภารกิจเป็นตัวแบบของผู้ที่คิดเป็น และกระตุ้นผู้เรียนให้คิดด้วยวิธีการที่เหมาะสมกับผู้เรียนรายบุคคล

บรรณานุกรม

สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ประยุทธ์ ปยุตฺโต). (2562). *พุทธธรรม ฉบับปรับขยาย*. (พิมพ์ครั้งที่ 53). กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเอเชียอาคเนย์ โรงพิมพ์ทบพัน.

ASCD. (2008). Teaching Students to Think. Retrieved September, 9, 2019 from <http://www.ascd.org/publications/educational-leadership/feb08/vol65/num05/abstract.aspx>

คุณลักษณะการคิดเป็น คือ

- 1) มีเป้าหมายในการคิด
- 2) ใช้หลักฐานข้อมูลในการคิด
- 3) ใช้เหตุผลในการคิด และ
- 4) คิดทางบวกคิดสร้างสรรค์

